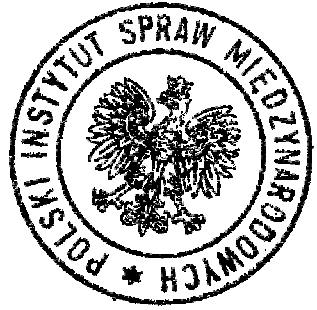

P
D
D

POLSKIE DOKUMENTY DYPLOMATYCZNE

KOMITET REDAKCYJNY

Przewodniczący
Sławomir Dębski

Wiceprzewodniczący i redaktor naczelny
Włodzimierz Borodziej

Członkowie zwyczajni

Juliusz Bardach, Jerzy W. Borejsza, Stanisław Bylina, Andrzej Garlicki,
Bogdan Grzeleński, Magdalena Hulas, Jerzy Kłoczowski,
Aleksander Kochański, Jan Kopiec, Marek Kornat, Maciej Koźmiński,
Andrzej Kunert, Zbigniew Landau, Piotr Łossowski, Paweł Machcewicz,
Andrzej Mania, Andrzej Paczkowski, Wojciech Rojek,
Adam Daniel Rotfeld, Krzysztof Ruchniewicz, Ryszard Stemplowski,
Jerzy Tomaszewski, Piotr Wandycz, Wojciech Wrześniński,
Adam Zamoyski, Stanisław Żerko

Członkowie ex officio

dyrektor Archiwum MSZ – Małgorzata Mroczkowska
Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych – Sławomir Radoń
dyrektor Archiwum Akt Nowych – Tadeusz Krawczak

Sekretarz
Piotr Długołęcki

POLSKIE
DOKUMENTY
DYPLOMATYCZNE

1931

REDAKTOR
Mariusz Wołos

POLSKI INSTYTUT SPRAW MIĘDZYNARODOWYCH
WARSZAWA 2008

Wydawca dziękuje Archiwum Akt Nowych za pomoc udzieloną
przy powstawaniu publikacji

© POLSKI INSTYTUT SPRAW MIĘDZYNARODOWYCH 2008

www.pism.pl

OPRACOWANIE WYDAWNICZE

Maria Konopka-Wichrowska

Marta Przyłuska-Brzostek

INDEKS OSOBOWY

Marta Przyłuska-Brzostek

INDEKS RZECZOWY

Marta Przyłuska-Brzostek

REDAKCJA TECHNICZNA

Dorota Dołęgowska

PROJEKT OKŁADKI

Dorota Dołęgowska

ISBN: 978-83-89607-38-6

POLSKI INSTYTUT SPRAW MIĘDZYNARODOWYCH
UL. WARECKA 1A, 00-950 WARSZAWA

Druk: Drukarnia nr 1, 02-521 Warszawa, ul. Rakowiecka 37

SPIS TREŚCI

WSTĘP	VII
LISTA DOKUMENTÓW.....	XIX
DOKUMENTY.....	1
WYKAZ SKRÓTÓW	813
INDEKS RZECZOWY.....	815
INDEKS OSOBOWY	829

WSTĘP

Rok 1931 zapowiadał daleko idące zmiany w polityce europejskiej i światowej. Do kluczowych zagadnień należy zaliczyć ogłoszony w marcu projekt niemiecko-austriackiej unii celnej, niezrealizowany wskutek sprzeciwu mocarstw zachodnich, roczne moratorium prezydenta Stanów Zjednoczonych Herberta Hoovera na wszystkie międzynarodowe płatności z tytułu reparacji i długów, rozpoczętą 18 września agresję Japonii w należącej do Chin Mandżurii, wreszcie ostatnią fazę wieloletnich przygotowań do Międzynarodowej Konferencji Rozbrojeniowej w Genewie, którą zainaugurowano 2 lutego 1932 r. Nie pozostawały one bez wpływu na działalność polskiej dyplomacji, aczkolwiek absorbowwały ją w różnym stopniu. W zakresie jej działań do kluczowych wydarzeń zaliczyć należy szeroko zakrojoną akcję na rzecz realizacji planów rozbrojeniowych, na czele z tzw. rozbrojeniem moralnym, zabiegi, czynione m.in. na forum Ligi Narodów, zmierzające do zminimalizowania negatywnych skutków składanych w Genewie skarg i petycji mniejszości narodowych zamieszkujących terytorium Drugiej Rzeczypospolitej (Niemcy i Ukraińcy), wreszcie starania o reelekcję do Rady Ligi w 1932 r. W obszarze stosunków bilateralnych na szczególną uwagę zasługują nieudane próby poprawy relacji z Niemcami, odnowienie sojuszu z Rumunią, konflikt z Łotwą spowodowany zaostreniem polityki wobec mniejszości polskiej, wznowienie (w sierpniu) negocjacji, których celem było podpisanie z ZSRR paktu o nieagresji, doprowadzone do skutku w 1932 r. Spektakularnym wydarzeniem była starannie przygotowywana grudniowa wizyta ministra Augusta Zaleskiego w Londynie. Nie można zapominać, że interesujący nas rok to czas wielkiego kryzysu gospodarczego, który nie pozostawał bez wpływu na inicjatywy o charakterze międzynarodowym, a nawet negatywnie oddziaływał na funkcjonowanie aparatu dyplomatycznego.

STRUKTURA MSZ, PLACÓWKI ZAGRANICZNE

W 1931 r. szefem dyplomacji polskiej był August Zaleski, który objął tę funkcję krótko po zamachu stanu dokonanym w maju 1926 r.¹ Istotnym wydarzeniem było mianowanie 5 grudnia 1930 r. ppłk. dypl. Józefa Becka podsekretarzem stanu². Zajmującego (formalnie do 18 stycznia 1931 r.) to stanowisko Alfreda Wysockiego wysłano na niezwykle ważne stanowisko posła w Berlinie. Pojawienie się Becka w Centrali oznaczało nie tylko zmiany w systemie pracy aparatu dyplomatycznego, ale również przesunięcia personalne. Beck, ciesząc się pełnym poparciem Józefa Piłsudskiego i faktycznie przygotowywany przez Marszałka do objęcia kierownictwa resortu, był odpowiedzialny za politykę kadrową: inicjowane przez niego zmiany rozpoczęły się właśnie w 1931 r. Ich przejawem było m.in. objęcie przez płk. Tadeusza Schaetzla, prywatnie przyjaciela Becka, kluczowej funkcji naczelnika Wydziału Wschodniego³. Zdecydowana większość zmian kadrowych dokonanych w 1931 r., a idących w kierunku redukcji personelu dyplomatycznego, wynikała jednak z przyczyn ekonomicznych – ograniczenia budżetu i konieczności redukcji wydatków. Ich źródłem był zatem nade wszystko wielki kryzys gospodarczy⁴.

Centrala Ministerstwa Spraw Zagranicznych, której struktura została zasadniczo zreorganizowana w 1927 r., obejmowała Gabinet Ministra, Departament

¹ P. Łossowski, *Dyplomacja Drugiej Rzeczypospolitej: z dziejów polskiej służby dyplomatycznej*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 1992, s. 78–90; P. Wandycz, *Z Piłsudskim i Sikorskim. August Zaleski minister spraw zagranicznych w latach 1926–1932 i 1939–1941*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 1999.

² Protokół 19-go posiedzenia Rady Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 5 grudnia 1930 r., AAN, Prezydium Rady Ministrów (dalej PRM), cz. I, 53; Dziennik Urzędowy Ministerstwa Spraw Zagranicznych, nr 2, 15 lutego 1931, s. 16 (tu data mianowania 6 grudnia 1930 r.).

³ Szerzej na temat zmian personalnych zob. P. Wandycz, *MSZ w okresie międzywojennym: odpowiedź na ankietę*, „Zeszyty Historyczne”, 1976, t. 268, z. 38, s. 120–155; B. Michel, *La formation du Ministère des Affaires étrangères et le personnel diplomatique en Pologne de 1918 à 1939*, w: U. von Haustein, G. W. Strobel, G. Wagner (red.), *Ostmitteleuropa. Berichte und Forschungen*, Klett-Cotta, Stuttgart 1981, s. 403–421.

⁴ Wykaz urzędników MSZ zwolnionych względnie przeniesionych w stan nieczynny w czasie od dnia 1 grudnia 1930 do 15 maja 1931 r., AAN, PRM, Rkt. 4, t. 17. Kierownicy placówek otrzymali w styczniu 1931 r. zakaz przyjmowania nowych pracowników kontraktowych; Okólnik nr 2 podsekretarza stanu Józefa Becka z 13 stycznia 1931 r., AAN, Ambasada Bukareszt, 504.

Polityczno-Ekonomiczny (będący najbardziej rozbudowaną i najważniejszą merytorycznie jednostką) oraz Departamenty Konsularny i Administracyjny.

W skład Gabinetu Ministra wchodziły Sekretariat Ministra, Protokół Dyplomatyczny, Wydział Osobowy i Radca Prawny. W 1931 r. dyrektorem Gabinetu z tytułem radcy ministerstwa był Marian Szumlakowski, jeden z najbliższych współpracowników Zaleskiego⁵. Uchwałą Rady Ministrów z dnia 27 lutego 1931 r. z Gabinetu Ministra wyodrębniono Wydział Osobowy, co w literaturze jest interpretowane jako wynik zabiegów Becka. Został on podporządkowany bezpośrednio podsekretarzowi stanu, a jego tymczasowym naczelnikiem już 13 lutego został Wiktor Tomir Drymmer, który od tej pory sprawował pieczę nad polityką personalną w MSZ⁶.

Za ewenement uznać można fakt, że stanowisko dyrektora Departamentu Polityczno-Ekonomicznego pozostawało nieobsadzone od czasu odejścia z tej funkcji Tadeusza Jackowskiego, mianowanego w 1929 r. posłem w Belgii i Luksemburgu. Departament ten miał rozbudowaną strukturę, która w 1931 r. uległa pewnym zmianom. Uchwała Rady Ministrów z 27 lutego likwidowała wchodzący w jego skład Wydział Południowy, istniejący ledwie trzy lata. Jego naczelnikiem był Władysław Schwarzburg-Günther, który, po opuszczeniu tego stanowiska, 16 czerwca 1931 r. objął funkcję posła w Belgradzie. Rozległe kompetencje Wydziału Południowego, obejmujące kraje Europy Południowej i Ameryki Łacińskiej, podzielono między Wydziały Zachodni i Wschodni⁷.

Z powodu rozbudowanych kontaktów z Ligą Narodów oraz jej agendami w 1931 r. znaczącą rolę odgrywał Wydział Ustrojów Międzynarodowych⁸ (P I). 1 maja jego naczelnikiem został Edward Raczyński⁹. W skład Wydziału

⁵ J. Łaptos, *Dyplomaci II RP w świetle raportów Quai d'Orsay*, PAX, Warszawa 1993, s. 22; P. Wandycz, *Z Piłsudskim i Sikorskim, op. cit.*, s. 22; J. Majchrowski przy współpracy G. Mazura, K. Stepana (red. nauk.), *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej*, BGW, Warszawa 1994, s. 114.

⁶ W. T. Drymmer, *W służbie Polsce*, Gryf, Instytut Historii PAN, Warszawa 1998, s. 114–115; W. Skóra, *Służba konsularna Drugiej Rzeczypospolitej: organizacja, kadry i działalność*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006, s. 876–877.

⁷ W. Günther, *Pióropusz i szpada: wspomnienia ze służby zagranicznej*, Księgarnia Polska w Paryżu, Paryż 1963, s. 100 i 116.

⁸ Używano także nazwy Wydział Organizacji Międzynarodowych.

⁹ Z. Wójcik (przew. kom. red.), *Z dziejów polityki i dyplomacji polskiej: studia poświęcone pamięci Edwarda hr. Raczyńskiego, Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wychodźstwie*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 1994, s. 8; *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej, op. cit.*, s. 110.

wchodziło pięć referatów: Ligi Narodów, Gdański, Mniejszościowy, Komunikacji i Transportu, Wyznań.

Wydział Zachodni (P II) podzielony był na cztery referaty o szerokim zakresie kompetencji (Centralno-Europejski, Zachodni, Anglosaski i Południowy). Na jego czele nieprzerwanie od 1928 r. stał Wielkopolein Józef Lipski, odgrywający istotną rolę w kształtowaniu polityki polskiej wobec państw Europy Zachodniej¹⁰. W latach 1930–1932 zastępcą naczelnika Wydziału Zachodniego, specjalizującym się w sprawach niemieckich i zagadnieniach gospodarczych, był ppłk Tadeusz Lechnicki¹¹.

Wydział Wschodni (P III) dzielił się na następujące referaty: Sowiecki, Środkowo-Europejski, Bałtycki, Bliskiego Wschodu, Dalekiego Wschodu. Od 1 stycznia 1931 r. kierował nim Tadeusz Schaetzel¹².

W skład Departamentu Polityczno-Ekonomicznego wchodził także Wydział Historyczno-Naukowy (P IV), na czele którego stał doc. dr Henryk Mościcki.

Rozbudowaną strukturę miał Wydział Traktatowy (P V) kierowany przez prof. Juliana Makowskiego. W jego skład wchodziły referaty Umów Dwustronnych, Umów Zbiorowych, Kongresów i Tłumaczeń.

Wydział Prasowy (P VI), kierowany od 6 października 1931 r. przez Wacława Przesmyckiego, składał się z dwóch referatów: Politycznego i Propagandowego.

W składzie Departamentu Polityczno-Ekonomicznego znajdowała się ponadto komórka pod nazwą Radca Ekonomiczny. Jej szefem był od 12 lutego 1931 r. Antoni Roman (wcześniej pełniący obowiązki). Ważnym wydarzeniem było powołanie do życia 1 kwietnia 1931 r. w ramach Departamentu Polityczno-Ekonomicznego Biura Prac Przygotowawczych do Międzynarodowej Konferencji Rozbrojeniowej (zwanego w skrócie Biurem Rozbroje-

¹⁰ J. Gawroński, *Dyplomatyczne wagary*, PAX, Warszawa 1965, s. 143–144.

¹¹ P. Majewski, G. Mazur (red. nauk.), *Posłowie i senatorowie Rzeczypospolitej Polskiej 1919–1939: słownik biograficzny*, t. III: K–Ł, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2005, s. 320.

¹² I. Werschler, *Tadeusz Hołówko życie i działalność: z dziejów obozu belwederskiego*, PWN, Warszawa 1984, s. 283.

niowym). Na jego czele stanął Tytus Komarnicki. Podlegał on ministrowi spraw zagranicznych „w drodze służbowej przez podsekretarza stanu MSZ”¹³.

Departament Konsularny MSZ składał się z trzech Wydziałów: Ogólno-Konsularnego, Prawno-Konsularnego i Administracyjno-Konsularnego. Rok 1931 przyniósł zmianę na stanowisku dyrektora tego Departamentu. Od 1929 r. kierował nim Juliusz Łukasiewicz, który 22 maja 1931 r. został mianowany posłem nadzwyczajnym i ministrem pełnomocnym w Wiedniu¹⁴. 1 czerwca zastąpił go Waclaw Jędrzejewicz, wcześniej kierujący Departamentem Administracyjnym¹⁵.

Po reorganizacji przeprowadzonej na skutek wspomnianej uchwały Rady Ministrów, Departament Administracyjny MSZ dzielił się na 4 jednostki: Wydział Szyfrów, Wydział Budżetowo-Organizacyjny, Wydział Administracyjno-Gospodarczy i Biuro Kontroli Rachunkowości Urzędów Zagranicznych¹⁶. Jak wspomniano, przez pierwsze 5 miesięcy 1931 r. kierownikiem Departamentu był Waclaw Jędrzejewicz. 8 czerwca pełniącym obowiązki dyrektora został Stanisław Eska, który równolegle zachował stanowisko naczelnika Wydziału Szyfrów. Miał on kierować Departamentem tylko do czasu mianowania dyrektora¹⁷. Planowano, że funkcję tę obejmie bliski Beckowi mjr. Stanisław Próchnicki, naczelnik Wydziału Administracyjno-Gospodarczego¹⁸. W 1933 r., nie objąwszy stanowiska, popełnił on samobójstwo¹⁹.

¹³ Dziennik Urzędowy Ministerstwa Spraw Zagranicznych, nr 5, 15 kwietnia 1931, s. 42; S. Łoza (red.), *Czy wiesz, kto to jest?*, Główna Księgarnia Wojskowa, Warszawa 1938, s. 353 (tu data powołania Biura: 1 sierpnia 1931).

¹⁴ Zmiany personalne, AAN, PRM, Rtk. 4, t. 17.

¹⁵ Zmiany personalne w Centrali MSZ i w urzędach podległych zagranicą, AAN, PRM, Rtk. 4, t. 17; W. Jędrzejewicz, *Wspomnienia*, oprac. J. Cisek, Ossolineum, Wrocław-Warszawa-Kraków 1993, s. 200.

¹⁶ W. Michowicz, *Organizacja polskiego aparatu dyplomatycznego w latach 1918–1939*, w: P. Łossowski (red.) *Historia dyplomacji polskiej*, t. IV 1918–1939, PWN, Warszawa 1995, s. 35 (tabela 4).

¹⁷ Zmiany personalne w Centrali MSZ i w urzędach podległych zagranicą, AAN, PRM, Rtk. 4, t. 17.

¹⁸ S. Schimitzek, *Drogi i bezdroża minionej epoki. Wspomnienia z lat pracy w MSZ 1920–1939*, Interpress, Warszawa 1976, s. 336–337.

¹⁹ *Ibidem*.

W 1931 r. Polska posiadała sześć placówek dyplomatycznych w randze ambasad. Ambasadarami byli wówczas: Alfred Chłapowski w Paryżu²⁰, Władysław Skrzyński przy Stolicy Apostolskiej, Stefan Przedziecki w Rzymie (przy Kwirynale), Konstanty Skirmunt w Londynie²¹, Tytus Filipowicz w Waszyngtonie i Kazimierz Olszowski w Ankarze.

Placówki dyplomatyczne w randze poselstw znajdowały się w Argentynie, Austrii, Belgii, Brazylii, Bułgarii, Chile (szefem był poseł w Argentynie Władysław Mazurkiewicz), Chinach (do sierpnia 1931 r. była to Delegatura RP, placówką w Szanghaju kierował radca poselstwa Jerzy Barthel de Weydenthal w charakterze chargé d'affaires), Czechosłowacji, Danii, Egipcie (placówką kierował radca poselstwa Julian Dzieduszycki jako chargé d'affaires), Estonii, Finlandii, Grecji, Hiszpanii, Holandii, Japonii (placówką kierował radca poselstwa Antoni Jażdżewski), Jugosławii, na Kubie (funkcję posła pełnił ambasador w Waszyngtonie), w Luksemburgu (siedziba poselstwa w Brukseli), na Łotwie, w Meksyku (od 3 września 1931 r. placówką kierował radca poselstwa Zygmunt Merdinger w charakterze chargé d'affaires), Niemczech, Norwegii, Paragwaju (siedziba poselstwa w Buenos Aires), Persji, Portugalii (z siedzibą w Madrycie), Rumunii, Szwajcarii, Szwecji, Urugwaju (siedziba poselstwa w Buenos Aires), na Węgrzech i w ZSRR. Specyficzny charakter miały dwie kluczowe dla polskiej polityki placówki – Komisariat Generalny RP w Wolnym Mieście Gdańsku, którym kierował Henryk Strasburger, oraz Delegacja RP przy Lidze Narodów z Franciszkiem Sokalem na czele.

Do najważniejszych placówek ze względu na znaczenie dla polityki Rzeczypospolitej – poza wymienionymi wyżej ambasadami oraz Komisariatem Generalnym w Gdańsku i Delegacją w Genewie – z pewnością zaliczyć trzeba poselstwa w Moskwie (na czele ze Stanisławem Patkiem²²), Berlinie (od stycznia 1931 r. kierował nim A. Wysocki), Pradze (z Wacławem Grzybowskim), Bukareszcie (z Janem Szembekiem), Rydze (z Mirosławem Arciszewskim), Brukseli (z Tadeuszem Jackowskim) i Helsinkach (z Franciszkiem Charwatem).

²⁰ M. Wołos, *Alfred Chłapowski (1874–1940): biografia ambasadora Polski we Francji*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1999.

²¹ M. Nowak-Kiełbikowa, *Konstanty Skirmunt: polityk i dyplomata*, Neriton: Instytut Historii PAN, Warszawa 1998.

²² Na temat misji St. Patka w Moskwie: M. Kornat, *Posłowie i ambasadorzy polscy w Związku Sowieckim (1921–1939 i 1941–1943)*, „Polski Przegląd Dyplomatyczny”, t. 4, nr 5 (21), wrzesień–październik 2004, s. 145–157.

W 1931 r. dokonano kilku istotnych zmian personalnych w obsadzie kierownictwa placówek dyplomatycznych, po części będących efektem reorganizacji Centrali – placówkę w Wiedniu objął Juliusz Łukasiewicz, w Kopenhadze Michał Sokolnicki (od 1 sierpnia), w Hadze Waclaw Babiński (od 16 czerwca); w Belgradzie Władysław Schwarzburg-Günther, w Oslo Władysław Neuman (od 30 czerwca), a w Budapeszcie Stanisław Łepkowski (od 22 maja)²³.

PODSTAWA ŹRÓDŁOWA I KRYTERIA DOBORU

Polskie dokumenty dyplomatyczne z okresu międzywojennego zachowały się w bardzo różnym stopniu. Podstawowy ich zasób przetrwał wojnę i jest przechowywany w Archiwum Akt Nowych w Warszawie (AAN). Na szczególne podkreślenie zasługuje w tym przypadku pokaźny, chociaż niekompletny zespół archiwalny Ministerstwa Spraw Zagranicznych 1918–1939²⁴. Największa część dokumentów ogłoszonych w niniejszym tomie pochodzi z tego właśnie zespołu. Są to nade wszystko raporty wpływające do Centrali MSZ z placówek dyplomatycznych, rzadziej konsularnych czy innych. Jest to również dokumentacja wytworzona przez agendy Ministerstwa, szczególnie wydziały wchodzące w skład Departamentu Polityczno-Ekonomicznego.

Zróznicowany jest stan zachowania przechowywanej w AAN dokumentacji wytworzonej przez placówki dyplomatyczne oraz ich korespondencji z Centralą MSZ i innymi instytucjami. Redaktor tomu przeprowadził kwerendę w takich zespołach jak Ambasada RP w Berlinie, Ambasada RP w Moskwie, Ambasada RP w Bukareszcie, Delegacja RP przy Lidze Narodów, Poselstwo RP w Belgradzie.

Specyficznym, ale ważnym rodzajem dokumentacji dyplomatycznej wykorzystanej do przygotowania niniejszego tomu były raporty attachés wojskowych. Zachowały się one w AAN zarówno w zespole Attachaty wojskowe RP, jak i w dokumentacji MSZ oraz placówek. W przypadku braku lub

²³ W. Michowicz, *Aneks II: obsada osobowa polskich placówek dyplomatycznych za granicą (1919–1939)*, w: P. Łossowski (red.), *Historia dyplomacji polskiej, op.cit.*, s. 628–644.

²⁴ E. Kołodziej (oprac.), *Inwentarz akt Ministerstwa Spraw Zagranicznych w Warszawie z lat [1915–1917] 1918–1939*, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Archiwum Akt Nowych, Warszawa 2000.

niekompletności źródeł wytworzonych przez cywilny pion dyplomacji stanowią one kapitalne uzupełnienie niniejszej edycji (np. do stosunków polsko-rumuńskich czy polsko-łotewskich).

Konieczność ewakuacji zbiorów w czasie II wojny światowej doprowadziła do rozproszenia pokaźnej części polskich dokumentów dyplomatycznych okresu międzywojennego. Wiele z nich różnymi drogami trafiło do Instytutu Historycznego im. gen. Władysława Sikorskiego w Londynie (od 1965 r. Instytut Polski i Muzeum im. gen. W. Sikorskiego). Kwerenda przeprowadzona w Archiwum tej instytucji przyniosła pożądane efekty. Objęto nią dokumentację Ambasady w Londynie, Ambasady przy Stolicy Apostolskiej oraz Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Wykorzystano również telegramy szyfrowe Ambasady w Paryżu, które są przechowywane w Archiwum Instytutu Hoovera przy Uniwersytecie Stanforda w Palo Alto²⁵.

W celu odtworzenia kontaktów pomiędzy Warszawą, Wolnym Miastem Gdańskiem i Ligą Narodów w okresie narastającego kryzysu w stosunkach polsko-gdańskich przeprowadzono badania w Archiwum Państwowym w Gdańsku, gdzie jest przechowywany bogaty i dobrze zachowany zespół Komisarza Generalnego RP w Wolnym Mieście.

Zdecydowana większość zamieszczonych w tomie materiałów nie była wcześniej publikowana. Może dziwić fakt, że polskie dokumenty dyplomatyczne z 1931 r. w tak niewielkim stopniu przyciągały uwagę edytorów. Opublikowano ledwie kilka raportów dotyczących polsko-radzieckich negocjacji, których celem było podpisanie paktu o nieagresji. Drukiem ogłoszono także pojedyncze dokumenty odnoszące się do polskich koncepcji rozbrojeniowych, wizyty ministra Zaleskiego w Londynie czy polityki gospodarczej. Informacje na temat wcześniejszych edycji tekstów (w jednym przypadku fragmentu dokumentu) podano w przypisach.

Wszystkie zamieszczone w tomie dokumenty opublikowano na podstawie oryginałów przechowywanych w archiwach. Redaktorowi nie udało się odnaleźć projektu paktu o nieagresji, który poseł Stanisław Patek wręczył 23 sierpnia 1931 r. zastępcy ludowego komisarza spraw zagranicznych Lwu Karachanowi. Nie znalazł się zatem wśród podanych dokumentów, mimo że

²⁵ Zob. W. Stępnia, *Archiwalia polskie w zbiorach Instytutu Hoovera Uniwersytetu Stanforda*, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Warszawa 1997.

stanowił podstawę kilkumiesięcznych negocjacji zmierzających do zawarcia układu²⁶.

UWAGI EDYTORSKIE

Zamieszczone w niniejszym tomie dokumenty zostały podane w całości. W jednym przypadku zrezygnowano z publikowania w pełnym brzmieniu obszernego raportu, wybierając jego fragment. Zostało to zaznaczone w nagłówku.

W podanych dokumentach pozostawiono informację o klauzuli tajności, natomiast zrezygnowano z określenia charakteru pisma (np. „Telegram szyfrowy przychodzący”), a także cech kancelaryjnych (informacji o pieczęciach, stemplach, ilości egzemplarzy, ilości załączników itd.). Zachowano informacje o osobach, które uczestniczyły w przygotowywaniu danego dokumentu. Dotyczy to przede wszystkim notatek wewnętrznych, opracowywanych w Centrali, oraz raportów lub ich części wychodzących z placówek (taką formę zapisu spotkać możemy m. in. w raportach sporządzanych w ambasadzie w Rzymie i poselstwie w Moskwie). W przypisach podano informacje o rozdzielniku, wyłączając jednak rozmaite jednostki Centrali MSZ.

Zgodnie z zasadami przyjętymi dla całej serii nie rozwiązywano skrótów występujących w tekście dokumentów. Ich wykaz znajduje się na końcu tomu. Nie podano również informacji na temat innych miejsc przechowywania dokumentów, odwołując się w metryczce jedynie do źródła, z którego korzystano podczas przygotowywania edycji.

Każdy dokument poprzedzony jest nagłówkiem zawierającym następujące informacje: numer porządkowy, datę dzienną powstania lub ekspedycji pisma, charakter dokumentu (np. raport, telegram szyfrowy, instrukcja, notatka), dane o wystawcy i adresacie (bez nazwisk, ale z określeniem funkcji). W sytuacji, gdy nie udało się określić dokładnej daty dziennej, podano datę przybliżoną lub umieszczono dokument pod koniec właściwego miesiąca.

²⁶ Jest on znany badaczom, ponieważ został ogłoszony drukiem w: N. Gąsiorowska-Grabowska, I. A. Chrienow (red.), T. Cieślak et. al. (oprac.), *Dokumenty i materiały do historii stosunków polsko-radzieckich*, t. V: *maj 1926 – grudzień 1932*, Książka i Wiedza, Warszawa 1966, s. 547–549.

Pod dokumentem zamieszczono krótką metryczkę zawierającą informację o miejscu jego przechowywania (nazwa archiwum w skrócie, nazwa zespołu oraz sygnatura). Nie podano numerów kart, ponieważ paginacja – o ile w ogóle istnieje – ulegała w niektórych przypadkach nawet kilkakrotnym zmianom. Zgodnie z zasadą przyjętą dla całej serii nie precyzowano, czy podstawą opracowania danego dokumentu był jego oryginał czy kopia. W zdecydowanej większości podane teksty przygotowano do druku na podstawie maszynopisu, gdy korzystano z rękopisu, informację o tym umieszczono na końcu metryczki.

Przypisy pochodzące od redaktora tomu ograniczono do minimum bez odwoływania się do literatury naukowej czy innych źródeł. W większości przypadków nie powtarzano informacji zamieszczonych wcześniej. Podawane w przypisach datyienne, jeśli nie zaznaczono inaczej, dotyczą 1931 r. Znakami ^x lub ^{xx} zaznaczono oryginalne przypisy sporządzone przez autora lub autorów dokumentu. Nieliczne są przypisy osobowe, informacje o funkcjach pełnionych w 1931 r. przez wymienione w dokumentach postaci zawiera indeks osobowy.

Zgodnie z zasadami serii zastosowano przypisy literowe. Służą one do ukazania ingerencji w treść dokumentu dokonanej współcześnie (dopiski, komentarze, parafy, adnotacje na marginesie, poprawki itd.):

- ^a...^a tak w tekście
- ^b...^b komentarz odręczny
- ^c...^c odręczna poprawka w tekście lub dopisek
- ^d...^d podkreślenie odręczne
- ^e...^e zakreślone na marginesie
- ^f...^f podpis odręczny
- ^g...^g podpis nieczytelny
- ^h...^h przekreślone
- ⁱ...ⁱ tekst nieczytelny
- ^j...^j znak zapytania

Podając dokumenty do publikacji starano się ograniczyć poprawki do niezbędnego minimum, korygując oczywiste błędy ortograficzne i interpunkcyjne oraz *lapsi calami*. Należy zaznaczyć, że w 1931 r., mimo kilku prób ujednoczenia, nie było wśród polonistów zgody co do zasad pisowni. Użytkownicy języka pozostawali pod wpływem dwóch głównych szkół języko-

znawczych: krakowskiej i warszawskiej²⁷, co skutkowało różnicami w sposobie zapisu, które widoczne są w prezentowanych dokumentach. Zachowano także oryginalną pisownię wielkich i małych liter oraz nazw własnych. To samo dotyczy, często stosowanej, spolszczonej wersji nazwisk obcych. Ich właściwą formę czytelnik znajdzie w indeksie osobowym.

PODZIĘKOWANIA

Redaktor niniejszego tomu pragnie serdecznie podziękować za pomoc okazaną podczas kwerend archiwalnych panu dr. Andrzejowi Suchcitzowi, kierownikowi Archiwum Instytutu Polskiego i Muzeum im. gen. Władysława Sikorskiego w Londynie, panu Zbigniewowi Stańczykowi, opiekunowi poloników w Archiwum Instytutu Hoovera przy Uniwersytecie Stanforda w Palo Alto oraz paniom dr dr Annie Supruniuk i Iwonie Urbańskiej. Podziękowania kieruję do prof. prof. Włodzimierza Borodzieja, Marka Kornata, Wojciecha Materskiego i Jerzego Tomaszewskiego, którzy przyczynili się do opracowania tej edycji źródeł, udzielając fachowych porad i wskazówek. Osobne wyrazy wdzięczności należą się sekretarzowi Komitetu Redakcyjnego, panu Piotrowi Długoleckiemu.

Mariusz Wołos

²⁷ E. Polański, *Reformy ortografii polskiej – wczoraj, dziś, jutro*, w: „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego”, z. 60, 2004 r., s. 29–46.

LISTA DOKUMENTÓW

nr	data	tytuł-treść	strona
1	2 stycznia, raport ambasadora w Londynie	Reakcje rządu i prasy brytyjskiej na wydarzenia w Małopolsce Wschodniej i skargę mniejszości ukraińskiej do Ligi Narodów; propozycje działań władz polskich.	3
2	4 stycznia, telegram szyfrowy posła w Moskwie	Sprawy wewnętrzne i polityka zagraniczna ZSRR w programowym przemówieniu Mołotowa.	7
3	6 stycznia, raport chargé d'affaires w Madrycie	Rozmowa z królem Hiszpanii: stosunki dwustronne, problem komunizmu.	7
4	6 stycznia, raport posła w Moskwie	Rozmowa z ludowym komisarzem spraw zagranicznych ZSRR na temat warunków przystąpienia Polski do konwencji rozbrojeniowej.	9
5	9 stycznia, raport ambasadora przy Stolicy Apostolskiej	Decyzja o mianowaniu wizytatora apostolskiego ds. Kościoła neounickiego podjęta mimo obaw i niechęci władz polskich.	10
6	10 stycznia, list ambasadora w Rzymie do naczelnika Wydziału Południowego	Pesymizm co do tendencji włoskiej polityki zagranicznej, obawy przed zbliżeniem Włoch z Niemcami lub ZSRR; możliwe przeciwdziałanie Polski: intensyfikacja stosunków gospodarczych.	13

LISTA DOKUMENTÓW

7	10 stycznia, raport komisarza generalnego w Gdańsku Rozmowa z nowo wybranym prezydentem Senatu Wolnego Miasta: nadzieja na dobre stosunki polityczne i ekonomiczne.	15
8	10 stycznia, notatka podsekretarza stanu Rozmowa z posłem radzieckim: polityczne i ekonomiczne stosunki polsko-radzieckie, sprawy wewnętrzne ZSRR.	16
9	10 stycznia, raport attaché wojskowego w Berlinie do Oddziału II Sztabu Głównego Niemiecka sytuacja wewnętrzna (wzrost znaczenia NSDAP i tendencji narodowych, poprawa sytuacji ekonomicznej, zbrojenia) i polityka zagraniczna.	18
10	12 stycznia, notatka MSZ „Jednym z najważniejszych problemów konferencji rolnej warszawskiej była sprawa kredytów dla rolnictwa”.	35
11	12 stycznia, notatka MSZ (z załącznikiem) Tezy do rozmowy z rumuńskim ministrem spraw zagranicznych: powołanie i projekt statutu Stałego Komitetu Studiów bloku państw rolniczych, sprawa preferencji celnych na zboża z państw naddunajskich.	38
12	13 stycznia, raport ambasadora w Londynie Rozmowa radcy ambasady w Londynie z naczelnikiem Wydziału Ligi Narodów w brytyjskim MSZ: problem złożonych Lidze skarg mniejszości niemieckiej i ukraińskiej.	42
13	16 stycznia, raport posła w Rydze Stanowisko Łotwy wobec klauzuli rosyjskiej.	45
14	16 stycznia, raport zastępcy attaché wojskowego i morskigo w Paryżu do szefa Oddziału II Sztabu Głównego Informacja o likwidacji Sojuszniczego Komitetu Wojskowego.	46
15	17 stycznia, raport posła w Tallinie Stanowisko Estonii wobec klauzuli rosyjskiej.	47
16	18 stycznia, telegram szyfrowy chargé d'affaires w Berlinie Opinie na temat kandydata na posła Niemiec w Warszawie.	49
17	21 stycznia, raport wysłannika Urzędu Emigracyjnego Przegląd możliwości emigracji do krajów Ameryki Południowej.	49

LISTA DOKUMENTÓW

18	23 stycznia, telegram szyfrowy podsekretarza stanu Informacja o portugalskiej propozycji zwiększenia liczby członków Rady Ligi Narodów.	57
19	23 stycznia, telegram szyfrowy ministra spraw zagranicznych (z Genewy) Relacja z obrad Ligi Narodów: koncepcje rozwiązania spraw dotyczących Polski.	58
20	24 stycznia, list ambasadora przy Stolicy Apostolskiej Plany papieża dotyczące Kościoła neounickiego oraz misji wśród prawosławnych Polaków; trudne relacje z szefem Komisji „Pro Russia”.	59
21	25 stycznia, niepodpisana notatka Rozmowa z ambasadorem Francji i radcą handlowym ambasady francuskiej: sprawy gospodarcze.	62
22	30 stycznia, pismo naczelnika Wydziału Zachodniego do naczelnika Wydziału Wschodniego Konieczność obserwacji stosunków niemiecko-radzieckich w kontekście bliskiego wygaśnięcia traktatu politycznego między tymi krajami.	64
23	2 lutego, raport chargé d'affaires w Budapeszcie Posiedzenie Komitetu Studiów państw bloku rolnego; stanowisko Węgier i Polski w sprawie harmonogramu prac.	66
24	3 lutego, notatka referatu mniejszościowego dla naczelnika Wydziału Organizacji Międzynarodowych Niemiecka polityka mniejszościowa; problem skarg mniejszości narodowych na forum Ligi Narodów.	68
25	3 lutego, raport polityczny konsula generalnego w Lipsku Opinie prof. Hellpacha na temat stosunków polsko-niemieckich, propozycje „rozbudowy platformy współpracy”.	76
26	5 lutego, raport chargé d'affaires w Oslo Rozmowa z premierem Norwegii na temat skarg mniejszości niemieckiej, ukraińskiej i Gdańska w Lidze Narodów; stanowisko Norwegii wobec Ligi.	79
27	6 lutego, raport polityczny ambasadora w Paryżu Przyczyny sporu francusko-włoskiego; likwidacja nieporozumień w interesie Polski.	82
28	11 lutego, raport posła w Pradze Rozmowa z ministrem spraw zagranicznych Czechosłowacji o antypolskiej działalności mniejszości i emigracji ukraińskiej.	87

LISTA DOKUMENTÓW

29	11 lutego, notatka podsekretarza stanu Rozmowa z posłem radzieckim na temat procesu Polańskiego i stosunków handlowych.	92
30	11 lutego, notatka naczelnika Wydziału Zachodniego Rozmowa z ambasadorem Francji: problemy gospodarcze; francuskie MSZ wobec postawy Polski w sprawie klauzuli fakultatywnej.	93
31	12 lutego, notatka MSZ Niezbędne zatwierdzenie protokołu Konferencji Ekspertów Rolnych oraz Statutu Stałego Komitetu Studiów państw bloku rolnego.	96
32	13 lutego, raport delegata przy Lidze Narodów Portugalski projekt zwiększenia liczby członków Rady Ligi Narodów w pełni zgodny z polskim punktem widzenia.	97
33	16 lutego, instrukcja naczelnika Wydziału Wschodniego Prośba o śledzenie działań zmierzających do odnowienia traktatu radziecko-niemieckiego.	98
34	16 lutego, raport posła w Berlinie Rozmowy z politykami niemieckimi przy wręczaniu listów uwierzytelniających; deklaracje Niemców o planach poprawy stosunków z Polską.	99
35	18 lutego, raport posła w Berlinie Rozmowa z kanclerzem Niemiec na temat NSDAP i polepszenia stosunków polsko-niemieckich.	102
36	19 lutego, raport posła w Berlinie Współpraca mniejszości polskiej i litewskiej w Prusach Wschodnich.	104
37	21 lutego, list ambasadora w Rzymie do ambasadora w Paryżu Ważne dla Polski: sojusz z Francją i dobre stosunki z Włochami.	107
38	21 lutego, raport ambasadora przy Stolicy Apostolskiej Zaniepokojenie Watykanu z powodu odnowienia traktatu radziecko-niemieckiego.	111
39	23 lutego, raport komisarza generalnego w Gdańsku Działania wobec prawdopodobnego ataku na Westerplatte.	112

LISTA DOKUMENTÓW

40	25 lutego, raport delegata przy Lidze Narodów Przebieg II sesji Komisji Europejskiej: problem zaproszenia ZSRR i Gdańska, walka z kryzysem gospodarczym, dalsza działalność.	113
41	25 lutego, raport posła w Brukseli Przeciwdziałanie kampanii antypolskiej prowadzonej przez część prasy belgijskiej.	127
42	25 lutego, telegram szyfrowy podsekretarza stanu do delegacji przy Lidze Narodów Przychylnie stanowisko MSZ wobec portugalskiej propozycji poszerzenia składu Rady Ligi Narodów.	129
43	25 lutego, raport komisarza generalnego w Gdańsku Dementi pogłosek o przygotowaniach do napadu na Westerplatte i „własność polską” w Gdańsku; rozwój ruchu faszystowskiego na terenie Wolnego Miasta.	130
44	26 lutego, raport posła w Brukseli Przyczyny antypolskiej kampanii socjalistów belgijskich: sytuacja wewnętrzna kraju, problem kredytów wojсковych.	132
45	26 lutego, telegram szyfrowy ambasady w Paryżu W opinii francuskiego MSZ porozumienie morskie z Włochami jest korzystne.	136
46	26 lutego, notatka Wydziału Organizacji Międzynarodowych Ścisłe i szerokie rozumienie tzw. klauzuli rosyjskiej.	138
47	2 marca, raport posła w Brukseli Najlepszym sposobem przeciwdziałania antypolskiej akcji socjalistów belgijskich – krytyka polityki przywódcy II Międzynarodówki przez koła lewicowe w Polsce i krajach Europy Środkowej.	141
48	2 marca, niepodpisana notatka Rozmowa ministra spraw zagranicznych z posłem Niemiec: zapewnienie posła o potrzebie rozbudowy stosunków z Polską, niemiecki kryzys gospodarczy, kwestia umowy handlowej.	143
49	4 marca, raport posła w Berlinie Rozwój ruchu faszystowskiego; rozczarowanie Niemców polityką wobec Polski; opinie ambasadora Francji na temat niemieckiej polityki wewnętrznej i zagranicznej.	144

LISTA DOKUMENTÓW

50	4 marca, notatka Departamentu Polityczno-Ekonomicznego	147
	Rozmowa podsekretarza stanu z posłem Niemiec: łatwa w polskim, trudna w niemieckim parlamencie ratyfikacja traktatu handlowego – „ulgą polityczną dla Niemiec”.	
51	4 marca, telegram szyfrowy delegata przy Lidze Narodów	148
	Dobrze przyjęta deklaracja przewodniczącego gdańskiego Senatu, że „stoi na gruncie istniejących traktatów”.	
52	4 marca, raport ambasadora w Paryżu	150
	Publikacja listu polityków francuskich do Piłsudskiego na temat „wyborów brzeskich” błędem Francuzów.	
53	5 marca, telegram szyfrowy ambasadora w Paryżu	151
	Francja będzie kontynuować politykę zbliżenia z Włochami m.in. ze względu na Niemcy.	
54	5 marca, raport attaché wojskowego w Bukareszcie do szefa Sztabu Głównego	152
	Automatyczne przedłużenie konwencji wojskowej z Rumunią; obawy Rumunów spowodowane osłabieniem kontaktów obu armii i zaangażowaniem sił polskich na granicy zachodniej.	
55	7 marca, raport posła w Berlinie	155
	Zaostrzenie stosunków z Polską spowodowane pogorszeniem sytuacji wewnętrznej Niemiec, szczególnie rozwojem ruchu faszystowskiego.	
56	7 marca, raport delegata przy Lidze Narodów	157
	Poszerzenie składu Rady Ligi Narodów możliwe tylko przy poparciu Wielkiej Brytanii i Włoch.	
57	9 marca, telegram szyfrowy delegata przy Lidze Narodów	159
	Prace Komisji Europejskiej: kwestia zaproszenia ZSRR, ewentualna konieczność wyboru nowego przewodniczącego.	
58	9 marca, raport ambasadora w Rzymie	160
	Nieprzychylna wobec Polski postawa delegata Włoch w Komitecie Trzech spowodowana brakiem politycznego rozeznania.	
59	9 marca, notatka naczelnika Wydziału Zachodniego	161
	Rozmowa z posłem Niemiec: wprowadzenie w życie umów dwustronnych najlepszym sposobem normalizacji stosunków.	

LISTA DOKUMENTÓW

60	10 marca, telegram szyfrowy ministra spraw zagranicznych do ambasady w Paryżu Plany udziału ministra w pracach Komisji Europejskiej.	164
61	10 marca, telegram szyfrowy ministra spraw zagranicznych do ambasady w Paryżu Decyzja Polski w sprawie udziału Gdańska w pracach Komisji Europejskiej zależna od stanowiska Francji.	164
62	10 marca, telegram szyfrowy ministra spraw zagranicznych do delegacji przy Lidze Narodów Prośba o informację na temat stanowiska sekretarza generalnego Ligi Narodów wobec zaproszenia Gdańska do Komisji Europejskiej.	165
63	10 marca, list ambasadora przy Stolicy Apostolskiej do ministra spraw zagranicznych Rozmowa z szefem Komisji „Pro Russia” o kościele neounickim i problemie mianowania wikariusza w Harbinie; kwestia propagandy niemieckiej w Watykanie.	165
64	11 marca, raport delegata przy Lidze Narodów Stan przygotowań do Międzynarodowej Konferencji Rozbrojeniowej w Genewie.	167
65	11 marca, raport polityczny ambasadora w Londynie Stan negocjacji francusko-włoskich w sprawie porozumienia morskiego; pacyfikacja Małopolski Wschodniej odpowiedziałą na akcję sabotażową inspirowaną z zagranicy.	179
66	12 marca, raport posła w Rio de Janeiro Kłopoty emigrantów polskich udających się do Peru.	183
67	12 marca, telegram szyfrowy ambasadora w Paryżu Program prac Komisji Europejskiej na najbliższej sesji.	186
68	12 marca, telegram szyfrowy ambasadora w Paryżu Stanowisko Polski w sprawie udziału Gdańska w pracach Komisji Europejskiej istotne dla francuskiego MSZ.	187
69	13 marca, instrukcja podsekretarza stanu dla pełnomocnika rządu na Konferencję Ekonomiczną w Genewie Zasady wprowadzenia przez Polskę w życie konwencji handlowej.	188
70	14 marca, notatka ministra spraw zagranicznych Rozmowa z radcą ambasady Włoch o stanowisku wobec Polski włoskiego delegata w Komitecie Trzech.	191

LISTA DOKUMENTÓW

71	15 marca, list posła w Berlinie do naczelnika Wydziału Zachodniego Brak porozumienia w rządzie Niemiec w sprawie ratyfikacji traktatu handlowego z Polską; konieczność reakcji na prowokacje niemieckie.	191
72	16 marca, niepodpisana notatka Potrzeba reprezentacji Polski na równi z mocarstwami w pracach Komitetu Organizacyjnego Komisji Europejskiej.	193
73	16 marca, niepodpisana notatka Polskie plany ograniczenia do spraw gospodarczych udziału Gdańska w pracach Komisji Europejskiej.	196
74	17 marca, pismo naczelnika Wydziału Zachodniego Konieczność uzgodnienia z Francją stanowiska w sprawie udziału Gdańska w pracach Komisji Europejskiej.	197
75	17 marca, list posła w Moskwie do naczelnika Wydziału Wschodniego [?] Potrzeba rozszerzenia noty protestacyjnej w sprawie używania w ZSRR nazwy „Zachodnia Ukraina” o kwestię nazwy „Zachodnia Białoruś”.	198
76	18 marca, telegram szyfrowy delegata przy Lidze Narodów Propozycja formuły dopuszczającej Gdańsk do prac Komisji Europejskiej.	200
77	18 marca, raport polityczny ambasadora w Paryżu We francuskim MSZ brak precyzyjnych informacji na temat zasad odnowienia traktatu radziecko-niemieckiego.	201
78	19 marca, telegram szyfrowy ambasadora w Paryżu Akceptacja rządu francuskiego zaproszenia Gdańska do prac Komisji Europejskiej.	203
79	[przed 20 marca], niepodpisana notatka Plan prac i stanowisko Polski wobec problemów poruszanych na forum Ligi Narodów.	204
80	20 marca, telegram szyfrowy podsekretarza stanu do ambasady w Londynie W interesie Polski utrzymanie obecnych zasad wyborów do Rady Ligi Narodów i wstrzymanie poparcia dla propozycji portugalskiej.	206

LISTA DOKUMENTÓW

81	20 marca, telegram szyfrowy ministra spraw zagranicznych do delegacji przy Lidze Narodów	207
	Zgłoszenie udziału Gdańska w pracach Komisji Europejskiej według formuły zaproponowanej przez zastępcę sekretarza generalnego Ligi Narodów.	
82	20 marca, telegram szyfrowy ministra spraw zagranicznych do ambasady w Paryżu	208
	Zgłoszenie udziału Gdańska w pracach Komisji Europejskiej z zastrzeżeniem dotychczasowych uprawnień wobec Wolnego Miasta.	
83	20 marca, telegram szyfrowy delegata przy Lidze Narodów	208
	Problem udziału ZSRR w pracach Komisji Europejskiej jedną z głównych kwestii na najbliższym posiedzeniu.	
84	21 marca, niepodpisana notatka	209
	Konieczność uzgodnienia z Francją postępowania w sprawach rozbrojenia oraz przedstawienia polskich postulatów.	
85	21 marca, notatka poselstwa w Moskwie	210
	Sprawozdanie z przebiegu II Plenum KC KPP.	
86	23 marca, raport attaché wojskowego w Rydze do szefa Oddziału II Sztabu Głównego	213
	Antypolska akcja ZSRR w państwach bałtyckich.	
87	23 marca, raport polityczny ambasadora w Paryżu	214
	Konieczność intensyfikacji propagandy polskiej wśród francuskich katolików i poszerzenia współpracy z organizacjami katolickimi.	
88	24 marca, telegram szyfrowy ministra spraw zagranicznych (z Paryża)	216
	Negatywna postawa Francji wobec projektu niemiecko-austriackiej unii celnej.	
89	24 marca, memorandum Wydziału Zachodniego	216
	Ataki prasowe i antypolska propaganda niemiecka przejawem niechęci wobec idei poprawy stosunków.	
90	24 marca, instrukcja podsekretarza stanu dla ambasadora w Paryżu	220
	Konieczność porozumienia się z Francją w sprawach technicznych i merytorycznych przed zbliżającą się Międzynarodową Konferencją Rozbrojeniową w Genewie.	
91	25 marca, telegram szyfrowy ministra spraw zagranicznych (z Paryża)	223
	Brytyjskie i francuskie plany nakłonienia Niemiec do wycofania się z projektu unii celnej z Austrią, możliwe skierowanie sprawy do Rady Ligi Narodów.	

LISTA DOKUMENTÓW

92	25 marca, okólnik podsekretarza stanu „Inspirując prasę w kierunku rzeczowej krytyki, rezerwujemy sobie zajęcie ostatecznego stanowiska” wobec projektu niemiecko-austriackiej unii celnej.	224
93	25 marca, raport wysłannika MSZ na Konferencję Ekonomiczną Przebieg II sesji II Konferencji międzynarodowej w Genewie w sprawie akcji ekonomicznej zespolonej.	225
94	27 marca, notatka kierownika referatu centralno-europejskiego Rozmowa z sekretarzem poselstwa Niemiec: bezpodstawne pogłoski o zamiarze odwołania kierowników polskich placówek konsularnych w Niemczech.	229
95	27 marca, telegram szyfrowy ministra spraw zagranicznych (z Paryża) Negatywne z punktu widzenia gospodarczego i politycznego stanowisko Polski wobec projektu niemiecko-austriackiej unii celnej.	230
96	28 marca, raport posła w Pradze Zaniepokojenie polityków czechosłowackich projektem niemiecko-austriackiej unii celnej.	231
97	30 marca, raport ambasadora w Rzymie Brak oficjalnego stanowiska rządu włoskiego w sprawie projektu niemiecko-austriackiej unii celnej; rezerwa prasy.	239
98	30 marca, raport ambasadora w Rzymie Zainteresowanie Włochów ratyfikowaniem przez Polskę umów z Niemcami.	242
99	30 marca, nota protestacyjna rządu polskiego do komisarza ludowego spraw zagranicznych ZSRR Protest przeciw używaniu przez przedstawicieli władz radzieckich określeń „Zachodnia Ukraina” i „Zachodnia Białoruś”.	243
100	[po 30 marca], niepodpisana notatka Sprawozdanie z pobytu ministra spraw zagranicznych w Paryżu, negocjacje z politykami brytyjskimi i francuskimi.	247
101	9 kwietnia, instrukcja ministra spraw zagranicznych dla ambasadora w Londynie (z załącznikiem) Plany rządu polskiego wznowienia rozmów z przedstawicielami mniejszości ukraińskiej.	251

LISTA DOKUMENTÓW

102	16 kwietnia, notatka radcy ministerialnego Wydziału Zachodniego Rozmowa z sekretarzem poselstwa Hiszpanii: rewolucja i proklamowanie republiki.	255
103	16 kwietnia, raport attaché wojskowego w Bukareszcie do szefa Oddziału II Sztabu Głównego Brak porozumienia z Rumunami w sprawach rozbrojenia.	256
104	17 kwietnia, raport posła w Madrycie Przebieg rewolucji w Hiszpanii.	260
105	17 kwietnia, notatka naczelnika Wydziału Zachodniego Rozmowa z radcą ambasady Francji: umowa weterynaryjna, konwencja handlowa, wymiana informacji na temat Gdańska, projektu niemiecko-austriackiej unii celnej i układu włosko-hiszpańskiego.	268
106	18 kwietnia, raport ambasadora w Londynie Stanowisko rządu polskiego w sprawie skargi mniejszości ukraińskiej rozpatrywanej przez Komitet Trzech.	270
107	18 kwietnia, raport polityczny ambasadora w Paryżu Francuski plan współpracy gospodarczej w Europie jako kontrakcja na projekt niemiecko-austriackiej unii celnej.	276
108	19 kwietnia, telegram szyfrowy ambasadora w Ankarze Niezadowolone rządu tureckiego z obniżenia jego pozycji wobec mocarstw; współpraca Turcji z ZSRR w sprawach Ligi Narodów.	278
109	20 kwietnia, raport posła w Madrycie Uznanie przez Polskę nowego ustroju i rządu republikańskiego Hiszpanii.	279
110	20 kwietnia, raport delegata przy Lidze Narodów Przystąpienie Polski do „Acte Général” – korzystne w przededniu Międzynarodowej Konferencji Rozbrojeniowej w Genewie.	281
111	21 kwietnia, raport ambasadora przy Stolicy Apostolskiej Zabiegi o mianowanie polskiego duchownego na stanowisko wikariusza generalnego w Harbinie.	286
112	23 kwietnia, instrukcja podsekretarza stanu dla posła w Moskwie Polecenie sprawdzenia, czy ZSRR planuje porozumienie z Turcją w sprawie uzgodnienia wspólnej taktyki wobec Komisji Europejskiej.	288

LISTA DOKUMENTÓW

113	23 kwietnia, raport delegata przy Lidze Narodów Odpowiadając Komitetowi Trzech badającemu skargę mniejszości ukraińskiej, „powinniśmy [...] dążyć do osłabienia stwierdzenia o naruszeniu [...] zobowiązań traktatowych” .	289
114	23 kwietnia, raport posła w Berlinie Opinie wojskowych i polityków niemieckich na temat stosunków z Polską.	291
115	24 kwietnia, raport posła w Berlinie Ataki prasy niemieckiej przeciw polskiemu attaché wojskowemu; interwencja poselstwa.	294
116	24 kwietnia, notatka naczelnika Wydziału Zachodniego Rozmowa z ambasadorem Francji: zarzuty wobec prasy polskiej krytykującej sekretarza generalnego francuskiego MSZ, zaniepokojenie postawą Jugosławii wobec projektu niemiecko-austriackiej unii celnej.	295
117	25 kwietnia, list posła w Berlinie do naczelnika Wydziału Zachodniego Kontakty z urzędnikami niemieckiego MSZ: pewne ocieplenie stosunku do poselstwa.	296
118	25 kwietnia, raport polityczny radcy ambasady w Paryżu Stan prac i główne założenia francuskiego projektu organizacji ekonomicznej Europy.	298
119	27 kwietnia, raport ambasadora w Rzymie Komentarze na temat zmiany na stanowisku ambasadora Włoch w Warszawie.	303
120	27 kwietnia, raport zastępcy komisarza generalnego w Gdańsku Opinie Wysokiego Komisarza Ligi Narodów na temat sytuacji wewnętrznej Wolnego Miasta i stosunków polsko-gdańskich.	305
121	28 kwietnia, raport posła w Moskwie Zainteresowanie ZSRR pracami Komisji Europejskiej, możliwość współpracy w tej sprawie między Moskwą i Berlinem.	308
122	29 kwietnia, raport delegata przy Lidze Narodów Stan przygotowań do Międzynarodowej Konferencji Rozbrojeniowej w Genewie.	310
123	29 kwietnia, raport posła w Teheranie Stanowisko Iranu i Turcji wobec problemów Kaukazu.	313

LISTA DOKUMENTÓW

124	29 kwietnia, raport polityczny ambasadora w Paryżu „Dojście do skutku [...] porozumienia celnego pomiędzy Austrią a Niemcami stanowiłoby ciężki cios dla polityki p. Brianda”; „kompetentne czynniki [...] zaczynają sobie zdawać sprawę co do wagi, jaką posiadać może tzw. blok państw rolniczych”.	318
125	30 kwietnia, raport posła w Moskwie „Czynniki miarodajne sowieckie zachowują na razie [...] dużą rezerwę” wobec rewolucji hiszpańskiej.	321
126	1 maja, notatka Wydziału Organizacji Międzynarodowych Pozytywne stanowisko Polski w sprawie przystąpienia do „Acte Général”.	324
127	4 maja, notatka radcy poselstwa w Berlinie Niemieckie stanowisko w sprawie przygotowań do Międzynarodowej Konferencji Rozbrojeniowej w Genewie.	328
128	6 maja, pismo szefa Biura Rozbrojeniowego Korzyści z przystąpienia Polski do „Acte Général”.	329
129	6 maja, raport posła w Berlinie Stosunek Niemiec do Międzynarodowej Konferencji Rozbrojeniowej; problemy mniejszości narodowych w stosunkach polsko-niemieckich.	331
130	6 maja, raport polityczny ambasadora w Paryżu Francuski projekt organizacji ekonomicznej Europy.	334
131	7 maja, raport polityczny ambasadora w Londynie Polski raport o sytuacji na Górnym Śląsku „jest tak wyczerpujący, że powinien spowodować pomyślnie i ostateczne zlikwidowanie sprawy bez dyskusji na Radzie”.	337
132	9 maja, raport konsula generalnego w Opolu Akcja narodowa na Śląsku Opolskim powinna być prowadzona „na podłożu katolickim”.	338
133	9 maja, instrukcja podsekretarza stanu dla posła w Helsinkach Współpraca polsko-fińska w ramach prac przygotowawczych do Międzynarodowej Konferencji Rozbrojeniowej w Genewie.	340
134	9 maja, instrukcja podsekretarza stanu dla posła w Tallinie Zamiar uzgodnienia stanowisk Polski i Estonii w sprawach rozbrojenia.	342

LISTA DOKUMENTÓW

135	9 maja, instrukcja podsekretarza stanu dla posła w Rydze Zamiar uzgodnienia stanowisk Polski i Łotwy w sprawach uzbrojenia.	343
136	9 maja, raport ambasadora w Rzymie W sprawach mniejszości narodowych minister spraw zagranicznych Włoch „poczuwa się do pewnej naturalnej solidarności” z Polską.	344
137	11 maja, raport posła w Moskwie Komentarz do radzieckiej odpowiedzi na notę protestacyjną w sprawie używania określeń „Zachodnia Ukraina” i „Zachodnia Białoruś”.	346
138	15 maja, raport posła w Brukseli Pożądany przyjazd do Polski szefa belgijskiej Partii Liberalnej.	347
139	16 maja, raport posła w Bukareszcie „W sprawie uzgodnienia paktu Ligi Narodów z paktem Kellogga rząd rumuński [...] ma zamiar obecnie uchylić się od udzielenia pisemnej odpowiedzi”.	350
140	18 maja, notatka naczelnika Wydziału Zachodniego Rozmowa z ambasadorem Francji: problemy ekonomiczne i celne w stosunkach polsko-francuskich; ewentualni następcy Brianda.	351
141	20 maja, niepodpisana notatka Rozmowy polsko-francuskie na temat przygotowań do Międzynarodowej Konferencji Rozbrojeniowej w Genewie.	353
142	23 maja, raport radcy poselstwa w Madrycie Realizacja projektu utworzenia polsko-hiszpańskiej Izby Handlowej w Barcelonie.	355
143	26 maja, raport radcy ambasady w Waszyngtonie Prośba amerykańskiego dziennikarza o informacje na temat polsko-radzieckich negocjacji z 1923 r.	359
144	27 maja, raport posła w Berlinie Koncepcja kierowania do sądów pozwów przeciw autorom publikacji atakujących Polskę.	361
145	27 maja, raport radcy ambasady w Rzymie Wiadomości o Polsce w publikacjach włoskich; stosunki kulturalne i sportowe.	365

LISTA DOKUMENTÓW

146	30 maja, raport delegata przy Lidze Narodów Współpraca polsko-fińska w sprawach rozbrojenia.	370
147	30 maja, raport posła w Berlinie Informacja o uzgodnieniu tekstu protokołu przedłużenia radziecko-niemieckiego traktatu politycznego.	371
148	5 czerwca, notatka naczelnika Wydziału Zachodniego Rozmowa z radcą ambasady Francji o francuskich pla- nach gospodarczych w Europie.	372
149	6 czerwca, pismo komisarza generalnego w Gdańsku do Senatu Wolnego Miasta Zgodnie z umowami międzynarodowymi prowadzenie spraw zagranicznych Wolnego Miasta powierzono rządo- wi polskiemu.	373
150	7 czerwca, pismo podsekretarza stanu do Ministerstwa Spraw Wojskowych Informacja o belgijskiej propozycji zakupu broni.	374
151	11 czerwca, pismo podsekretarza stanu do posła w Belgradzie „Uważam natomiast za bardzo celowe, aby Jugosławia przesłała do Sekretarza Generalnego L.N. pismo” stwier- dzające nieprawidłowości postępowania w sprawie skargi ukraińskiej.	375
152	12 czerwca, pismo podsekretarza stanu do poselstw w Bukareszcie, Belgradzie i Pradze Pozytywny stosunek rządu polskiego do prac nad uzgod- nieniem paktu Ligi Narodów z paktem Brianda-Kellogga.	377
153	[przed 13 czerwca], niepodpisana notatka „W razie obioru Brianda na prezydenta Republiki Fran- cuskiej byłoby bardzo pożądanem, by ogólny ton prasy był bardzo przychylny dla jego osoby”.	378
154	13 czerwca, list radcy poselstwa w Berlinie do naczelnika Wydziału Zachodniego Trudna sytuacja wewnętrzna Niemiec, pesymizm i defetyzm.	379
155	13 czerwca, raport polityczny ambasadora w Paryżu Stan polsko-francuskich rokowań kredytowych.	382
156	19 czerwca, okólnik podsekretarza stanu Prawdopodobnie negatywne stanowisko wobec nowej organizacji ds. mniejszości, „jest rzeczą konieczną, by państwa mające zobowiązania mniejszościowe [...] zajęły jednolite stanowisko”.	384

LISTA DOKUMENTÓW

157	19 czerwca, pismo podsekretarza stanu do ambasadora przy Stolicy Apostolskiej	Jedynym rozwiązaniem problemu Kościoła polskiego na Dalekim Wschodzie – przywrócenie stanowiska administratora apostolskiego w Mandżurii.	386
158	19 czerwca, raport polityczny ambasadora w Paryżu	Zabiegi w sprawie uzyskania we Francji pożyczki na cele obronne.	389
159	19 czerwca, list posła w Pradze	Napięcia w stosunkach polsko-czechosłowackich.	391
160	24 czerwca, raport posła w Berlinie	Moratorium Hoovera jako efekt propagandy niemieckiej podkreślającej tragiczną sytuację gospodarki kraju.	392
161	26 czerwca, raport delegata przy Lidze Narodów	Prawdopodobne odesłanie do komitetu specjalnego portugalskiej propozycji poszerzenia składu Rady Ligi Narodów.	395
162	26 czerwca, pismo podsekretarza stanu do szefa Sztabu Głównego	Podpisanie konwencji wojskowej między Polską a Rumunią planowane na czas wizyty szefa rumuńskiego Sztabu Generalnego.	396
163	27 czerwca, raport ambasadora przy Stolicy Apostolskiej	Audyencja u papieża Piusa XI.	397
164	27 czerwca, list radcy poselstwa w Berlinie do naczelnika Wydziału Zachodniego	Konieczność rezygnacji z manifestacji planowanych jako odpowiedź na zjazd NSDAP w Gdańsku.	398
165	27 czerwca, raport ambasadora w Paryżu	Sytuacja międzynarodowa i polityka zagraniczna Francji, stosunki z Polską.	399
166	28 czerwca, raport sekretarza poselstwa w Rio de Janeiro	Trudna sytuacja uciekinierów polskich z kolonii w Peru.	407
167	28 czerwca, niepodpisane sprawozdanie	Obrady komitetu specjalnego Ligi Narodów: stan prac i negocjacji ustalających tekst konwencji o środkach prewencyjnych przeciw wojnie.	410
168	29 czerwca, raport komisarza generalnego w Gdańsku	Zainteresowanie komunistów i dyplomacji radzieckiej sprawami Wolnego Miasta.	421

LISTA DOKUMENTÓW

169	29 czerwca, raport chargé d'affaires w Tokio Japońscy wojskowi zwolennikami rewizji postanowień traktatu wersalskiego na korzyść Niemiec.	422
170	29 [?] czerwca, list naczelnika Wydziału Zachodniego do radcy poselstwa w Berlinie Zrozumienie MSZ dla konieczności powstrzymania „społeczeństwa polskiego od gwałtownych odruchów antyniemieckich”.	425
171	30 czerwca, raport chargé d'affaires w Moskwie Przedłużenie radziecko-niemieckiego traktatu politycznego.	426
172	3 lipca, raport posła w Berlinie Ambasador ZSRR: negocjacje francusko-radzieckie głównie o charakterze gospodarczym.	428
173	3 lipca, notatka poselstwa w Pradze Zadowolenie Czechosłowacji ze sposobu rozwiązania przez Polskę problemów kontaktów dwustronnych.	430
174	3 lipca, raport polityczny ambasadora w Paryżu Francja a moratorium Hoovera, taktyka Polski wobec rozmów francusko-niemieckich, forsowanie koncepcji narzucenia Niemcom warunków politycznych w zamian za koncesje finansowe.	431
175	4 lipca, raport komisarza generalnego w Gdańsku Wizyta urzędnika Sekretariatu Ligi Narodów w Wolnym Mieście.	438
176	6 lipca, notatka naczelnika [?] Wydziału Zachodniego Rozmowa z ambasadorem w Waszyngtonie: potrzeba nawiązania kontaktów z USA w sprawach rozbrojenia.	440
177	6 lipca, pismo podsekretarza stanu do posła w Belgradzie (z załącznikami) Polskie argumenty i postulaty w sprawie propagandy rozbrojeniowej.	440
178	7 lipca, okólnik podsekretarza stanu (z załącznikiem) Gromadzenie przez MSZ informacji na temat sytuacji mniejszości w różnych krajach w celu przeciwdziałania rosnącej liczbie petycji mniejszościowych.	463
179	8 lipca, pismo podsekretarza stanu do delegata przy Lidze Narodów Negatywne stanowisko MSZ w sprawie wyników prac Komitetu Trzech (kwestia petycji białoruskiej i reformy rolnej).	466

LISTA DOKUMENTÓW

180	9 lipca, raport posła w Berlinie	469
	Polityka zagraniczna Niemiec „weszła w fazę oficjalnych wizyt”, kontynuacja polityki wobec Polski.	
181	9 lipca, raport polityczny ambasadora w Londynie	472
	Trudności dyplomacji brytyjskiej w sprawie petycji mniejszości ukraińskiej – niekorzystna dla Polski decyzja Komitetu Trzech.	
182	11 lipca, instrukcja naczelnika Wydziału Wschodniego dla konsula w Tbilisi	474
	Polecenie zbadania stanu świadomości narodowej i dążeń separatystycznych lub autonomicznych narodów kaukaskich.	
183	12 lipca, instrukcja naczelnika Wydziału Zachodniego dla ambasady w Londynie	475
	Pozytywny stosunek Polski do idei uzgodnienia paktu Ligi Narodów z paktem Brianda-Kellogga; „byłoby rzeczą [...] korzystną, żeby Państwa Małej Ententy zechciały zrewidować swe stanowisko”.	
184	12 lipca, instrukcja naczelnika Wydziału Zachodniego dla ambasady w Londynie	477
	Polecenie zbadania stanowiska rządu brytyjskiego w sprawie wyborów do Rady Ligi Narodów w kontekście reelekcji Polski w 1932 r.	
185	12 lipca, telegram ministra spraw zagranicznych do ambasadora w Londynie	478
	„Należałoby zawrzeć międzynarodowe porozumienie z udziałem Polski i Niemiec zawierające zobowiązanie powstrzymania się w okresie rekonstrukcji gospodarczej od wszelkich akcji rewizjonistycznych przeciwko status quo europejskiemu”.	
186	13 lipca, telegram ambasadora w Londynie	479
	Rząd brytyjski przeciwny stawianiu Niemcom warunków politycznych.	
187	14 lipca, list naczelnika Wydziału Zachodniego do posła w Berlinie	480
	Generalne moratorium polityczne przeciw rewizjonizmowi – najkorzystniejsze w obecnej sytuacji międzynarodowej.	
188	15 lipca, telegram szefowy podsekretarza stanu do ambasadora w Paryżu	482
	12-letnie moratorium polityczne przeciw rewizjonizmowi etapem ku uzyskaniu „Locarna wschodniego”.	

LISTA DOKUMENTÓW

189	15 lipca, instrukcja podsekretarza stanu dla poselstwa w Buenos Aires Stanowisko MSZ wobec obecności Ameryki Łacińskiej w Radzie Ligi Narodów, oczekiwanie poparcia polskiej kandydatury podczas wyborów w 1932 r.	483
190	15 lipca, instrukcja podsekretarza stanu dla poselstwa w Madrycie Poparcie dla kandydatury Hiszpanii do Rady Ligi Narodów, nadzieja na rewanż w 1932 r.	484
191	15 lipca, raport polityczny ambasadora w Londynie Opinie premiera Wielkiej Brytanii na temat stosunków polsko-niemieckich.	484
192	16 lipca, instrukcja podsekretarza stanu dla ambasadora w Londynie „Pod względem formalnym udział nasz w konferencji [londyńskiej] uzasadnić należy jako państwa locarneckiego i pierwotnego sygnatarjusza paktu Kellogga”.	488
193	16 lipca, notatka Wydziału Organizacji Międzynarodowych Japońscy wojskowi: utrzymanie tzw. klauzuli rosyjskiej może spowodować wycofanie ZSRR z Międzynarodowej Konferencji Rozbrojeniowej.	489
194	17 lipca, raport komisarza generalnego w Gdańsku Zamknięcie banków gdańskich i niemiecko-gdańskich z powodu kryzysu w Niemczech, banki polskie i polsko-gdańskie – otwarte.	490
195	18 lipca, raport posła w Berlinie „Chorym jest tylko funkcjonowanie banków i obrotu pieniężnego, zdrowym natomiast i silnym jest dotychczas sam organizm Niemiec”.	492
196	20 lipca, list posła w Berlinie do naczelnika Wydziału Zachodniego Nastroje nacjonalistyczne i rewizjonistyczne w Niemczech.	495
197	21 lipca, raport posła w Berlinie Zadowolenie delegacji niemieckiej z przebiegu negocjacji w Paryżu i Londynie.	498
198	27 lipca, raport delegata przy Lidze Narodów Stan przygotowań do Międzynarodowej Konferencji Rozbrojeniowej w Genewie i współpraca polsko-francuska w zakresie rozbrojenia.	500
199	28 lipca, raport posła w Hadze Pierwsze kontakty po objęciu placówki.	510

LISTA DOKUMENTÓW

200	28 lipca, list radcy poselstwa w Berlinie do naczelnika Wydziału Zachodniego	512
	Niemcy „mogą znaleźć w sobie skłonności kompromisowe” na arenie międzynarodowej.	
201	29 lipca, notatka naczelnika Wydziału Zachodniego	514
	Poseł Niemiec: zmuszanie obywateli niemieckich do wyjazdu, incydenty graniczne i ton prasy świadectwem zaostżenia polskiej polityki.	
202	31 lipca, raport posła w Moskwie	517
	Rozmowa z ludowym komisarzem spraw zagranicznych na temat stosunków polsko-radzieckich.	
203	[lipiec], pismo ministra spraw zagranicznych do delegata przy Lidze Narodów	519
	„Czy byłoby [...] możliwym otrzymanie dla jednego z polskich delegatów [...] mandatu bądź wiceprzewodniczącego Zgromadzenia, bądź też przewodniczącego jednej z Komisji”.	
204	1 sierpnia, list naczelnika Wydziału Zachodniego do radcy poselstwa w Berlinie	520
	W stosunkach polsko-niemieckich należy „rozdzielić moment merytoryczny i taktyczny”.	
205	1 sierpnia, raport attaché wojskowego w Rydze do szefa Oddziału II Sztabu Głównego	521
	Antypolska kampania na Łotwie odpowiedzią na rzedkomą polonizację powiatu ilłuksztańskiego.	
206	8 sierpnia, raport chargé d'affaires w Paryżu	523
	Francuskie kredyty dla Górnego Śląska najlepszym sposobem poprawy stosunków polsko-niemieckich.	
207	10 sierpnia, pismo przedstawicieli Gminy Polskiej do komisarza generalnego w Gdańsku	525
	Prośba o reakcję rządu polskiego na zawieszenie przez władze Wolnego Miasta wydawania „Gazety Gdańskiej”.	
208	11 sierpnia, raport posła w Moskwie	527
	Stosunek ZSRR do Ligi Narodów i Międzynarodowej Konferencji Rozbrojeniowej w Genewie.	
209	12 sierpnia, niepodpisana notatka (z załącznikiem)	529
	Prawdopodobny program XII sesji Zgromadzenia Ligi Narodów i regulamin dla polskiej delegacji.	

LISTA DOKUMENTÓW

210	15 sierpnia, notatka Wydziału Organizacji Międzynarodowych Postępowanie w sprawie petycji mniejszościowych: najlepszym rozwiązaniem „uczciwie i bezstronnie” rozpatrywanie ich na terenie wewnętrznym.	532
211	20 sierpnia, raport chargé d'affaires w Paryżu Konieczność akcji propagandowej w celu zapoznania opinii francuskiej z polskimi tezami rozbrojeniowymi.	538
212	21 sierpnia, notatka chargé d'affaires [?] w Rydze Rozmowa szefa Biura Rozbrojeniowego z łotewskim wiceministrem spraw zagranicznych: przygotowania Łotwy do Międzynarodowej Konferencji Rozbrojeniowej, możliwość współpracy z Polską.	541
213	21 sierpnia, raport posła w Belgradzie Stosunki polsko-jugosłowiańskie, sytuacja międzynarodowa Jugosławii.	543
214	24 sierpnia, wyciąg z raportu poselstwa w Moskwie Parafowanie francusko-radzieckiego paktu o nieagresji, kwestia wznowienia negocjacji o taki pakt między Polską a ZSRR.	547
215	26 sierpnia, okólnik podsekretarza stanu Nakaz redukcji personelu kontraktowego placówek zagranicznych.	548
216	27 sierpnia, raport chargé d'affaires w Rzymie Niechęć faszystów włoskich wobec Polski z powodu treści wystąpienia prezesa polskiego „Sokoła” i tonu prasy polskiej.	550
217	27 sierpnia, raport chargé d'affaires w Londynie Prawdopodobna niechętna wobec Polski postawa delegacji brytyjskiej w sprawie petycji mniejszości ukraińskiej.	552
218	29 sierpnia, telegram szefowy ministra spraw zagranicznych (z Paryża) Rozmowa z premierem Francji na temat wizyty w Berlinie: „Polska może być zupełnie spokojna”.	555
219	31 sierpnia, raport chargé d'affaires w Paryżu Komentarze na temat francusko-radzieckich rokowań w sprawie paktu o nieagresji.	555
220	[sierpień], notatka Biura Rozbrojeniowego Ewentualny traktat o pomocy wzajemnej korzystny dla Polski tylko, gdy gwarancja ta będzie realna.	558

LISTA DOKUMENTÓW

221	1 września, raport polityczny chargé d'affaires w Paryżu Przebieg i rezultaty podróży ministra spraw zagranicznych do Francji.	560
222	2 września, sprawozdanie szefa Biura Rozbrojeniowego Pobyty w Estonii, Finlandii i na Łotwie: rozmowy w sprawach rozbrojenia.	563
223	3 września, raport posła w Belgradzie Pozytywna opinia Jugosławii na temat rokowań polsko-radzieckich w sprawie paktu o nieagresji.	565
224	8 września, raport poselstwa w Moskwie Opinie członków korpusu dyplomatycznego na temat polsko-radzieckich rokowań w sprawie paktu o nieagresji.	568
225	10 września, raport chargé d'affaires w Londynie Prasa brytyjska wobec polskich i francuskich negocjacji z ZSRR w sprawie zawarcia paktu o nieagresji.	571
226	12 września, protokół z konferencji ministrów spraw zagranicznych Polski, Czechosłowacji, Jugosławii, Rumunii i Grecji Stosunek do procedury mniejszościowej w Lidze Narodów, próby znalezienia wspólnego stanowiska.	572
227	14 września, telegram szyfrowy delegata przy Lidze Narodów Wyniki wyborów do Rady Ligi Narodów.	574
228	17 września, memorandum rządu polskiego Założenia i zamierzone efekty polskiego planu rozbrojenia moralnego.	575
229	18 września, raport attaché wojskowego w Moskwie do szefa Oddziału II Sztabu Głównego Interwencja w sprawie pominięcia Polski przy zaproszeniu na manewry Armii Czerwonej; polsko-radzieckie stosunki wojskowe; sprawa Bogowoja.	579
230	22 września, raport radcy legacyjnego ambasady w Londynie Informacje na temat misji Koppa w Warszawie w 1923 r.	586
231	28 września, raport chargé d'affaires w Moskwie Przyczyny i przebieg konfliktu japońsko-chińskiego w Mandżurii.	590
232	30 września, raport delegata przy Lidze Narodów Przebieg wyborów i problem reorganizacji Rady Ligi Narodów.	594

LISTA DOKUMENTÓW

233	30 września, telegram szyfrowy delegata przy Lidze Narodów Konflikt japońsko-chiński w Mandżurii na forum Ligi Narodów.	597
234	[przed 2 października], sprawozdanie członków delegacji w Genewie Przebieg prac XII sesji Zgromadzenia i Rady Ligi Narodów.	598
235	[przed 2 października], sprawozdanie zastępcy delegata rządu Działalność podczas XII sesji Zgromadzenia Ligi Narodów.	600
236	3 października, raport posła w Berlinie Przebieg i efekty wizyty polityków francuskich w Niemczech, komentarze.	604
237	3 października, instrukcja podsekretarza stanu dla posła w Sztokholmie Możliwość podjęcia rozmów na temat rozwoju stosunków handlowych i finansowych dzięki lepszej sytuacji finansowej Polski	607
238	3 października, raport attaché wojskowego w Rydze do szefa Oddziału II Sztabu Głównego Przebieg akcji antypolskiej na Łotwie.	610
239	[po 4 października], niepodpisane sprawozdanie Rozmowy parlamentarzystów polskich z politykami niemieckimi na temat problemów i rozbieżności w stosunkach dwustronnych, poszukiwania zbliżenia.	611
240	6 października, notatka radcy poselstwa w Berlinie Rozmowa z dyrektorem Oddziału Wschodniego MSZ Niemiec: pożądane odprężenie w stosunkach polsko-niemieckich.	616
241	10 października, raport attaché wojskowego w Rydze do szefa Oddziału II Sztabu Głównego Przyczyny i przebieg akcji antypolskiej na Łotwie.	618
242	12 października, raport delegata przy Lidze Narodów Konflikt japońsko-chiński w Mandżurii na forum Ligi Narodów.	621
243	12 października, raport ambasadora w Ankarze Konflikt w Mandżurii w opinii dyplomaty japońskiego.	622
244	13 października, list naczelnika Wydziału Zachodniego do posła w Berlinie Podejmowane przez Niemców próby poprawy stosunków z Polską.	624

LISTA DOKUMENTÓW

245	14 października, telegram szyfrowy ministra spraw zagranicznych do delegata przy Lidze Narodów	626
	Stanowisko Polski wobec konfliktu w Mandżurii: poszanowanie integralności terytorialnej państw, doniosłość roli Japonii na Dalekim Wschodzie, wspólne interesy Polski i Japonii wobec ZSRR.	
246	15 października, raport delegata przy Lidze Narodów	627
	Perspektywy konfliktu w Mandżurii i polityki zagranicznej Japonii.	
247	15 października, list posła w Berlinie do naczelnika Wydziału Zachodniego	628
	Trudna sytuacja niemieckich przedsiębiorstw na Górnym Śląsku przyczyną starań Niemiec o poprawę relacji z Polską.	
248	15 października, raport posła w Berlinie	630
	Polityka zagraniczna kanclerza powodem pewnego złagodzenia antagonizmów polsko-niemieckich; wejście w życie traktatu handlowego na drodze ratyfikacji w parlamencie – bez szans.	
249	15 października, sprawozdanie posła w Bukareszcie	632
	Przebieg spotkań Piłsudskiego z politykami rumuńskimi.	
250	16 października, raport ambasadora w Rzymie	635
	Rozmowa z amerykańskim chargé d'affaires: konieczność odprężenia politycznego warunkiem opanowania kryzysu gospodarczego.	
251	17 października, raport delegata przy Lidze Narodów	637
	Działania Ligi w sprawie konfliktu japońsko-chińskiego w Mandżurii.	
252	19 października, telegram szyfrowy MSZ do poselstwa w Szanghaju	638
	Stanowisko Polski wobec konfliktu japońsko-chińskiego w Mandżurii.	
253	19 października, telegram szyfrowy chargé d'affaires w Tokio	639
	Działania mocarstw na rzecz zakończenia konfliktu mandżurskiego.	
254	20 października, list radcy ambasady w Rzymie do szefa Biura Rozbrojeniowego	640
	Kontakty polsko-włoskie w sprawach rozbrojenia: „w interesie Włoch leży, żeby Polska była silna”.	

LISTA DOKUMENTÓW

255	21 października, telegram szyfrowy radcy ambasady w Paryżu Użycie tekstu francusko-radzieckiego paktu o nieagresji dla potrzeb paktu polsko-radzieckiego – niemożliwe; „pakty takie będą miały znaczenie symboliczne i wzbudzą niepokój w Niemczech”.	643
256	22 października, instrukcja podsekretarza stanu dla poselstwa w Tokio Pożądane uzyskanie głosu Japonii na rzecz reelekcji Polski do Rady Ligi Narodów, a także jej czynnego poparcia.	644
257	23 października, telegram szyfrowy chargé d'affaires w Tokio Japonia zapowiada stosowanie zasad paktu Brianda-Kellogga przy likwidowaniu konfliktu w Mandżurii.	645
258	23 października, memorandum rządu polskiego dla poselstwa Niemiec „Niezmiernie liczne i wysoce agresywne pod adresem Polski wystąpienia prasy niemieckiej i enuncjacje różnych osobistości”.	646
259	24 października, telegram szyfrowy delegata przy Lidze Narodów Groźba zachwiania autorytetu Ligi Narodów w sytuacji nierozwiązanego konfliktu japońsko-chińskiego w Mandżurii.	647
260	24 października, pismo kierownika referatu południowego do ambasadora w Rzymie Dwuznaczna postawa Włoch w sprawie skargi mniejszości ukraińskiej rozpatrywanej przez Komitet Trzech.	648
261	26 października, raport attaché wojskowego w Rydze do szefa Oddziału II Sztabu Głównego Przyczyny i przebieg akcji antypolskiej na Łotwie.	650
262	27 października, notatka Wydziału Zachodniego Rozmowa posła w Pradze z ambasadorem Włoch w Warszawie: stanowisko delegata RP przy Lidze Narodów przyczyną negatywnej dla Polski postawy Włoch w Komitecie Trzech.	652
263	27 października, notatka posła w Berlinie Rozmowa z posłem Niemiec w Warszawie: propozycja zmian tekstu traktatu handlowego, ratyfikowanego już przez Polskę.	653
264	29 października, telegram szyfrowy ministra spraw zagranicznych do ambasady w Londynie Rozmowa ambasadora w Waszyngtonie z prezydentem USA: „Polska nie zgodzi się nigdy na przyjęcie casusów w sprawie rewizji granic”.	654

LISTA DOKUMENTÓW

265	29 października, telegram szyfrowy poselstwa w Szanghaju Nadzieja Chin na wykonanie przez Japonię rezolucji Ligi Narodów nakazującej ewakuację zajętych terytoriów w Mandżurii.	656
266	29 października, wyciąg z listu ambasadora w Rzymie do kierownika referatu południowego „Niechaj sen. Borah i jego sympatycy nie otrzymują z włoskiej strony nowych argumentów na rzecz rewizji terytorjalnej kosztem Polski”.	656
267	29 października, raport polityczny ambasadora w Londynie Sprawozdanie z rozmowy z nowym ministrem spraw zagranicznych Wielkiej Brytanii.	657
268	30 października, raport delegata przy Lidze Narodów (fragment) Stanowisko i działania Polski w sprawie japońsko-chińskiego konfliktu w Mandżurii.	660
269	31 października, telegram podsekretarza stanu do ambasady w Paryżu Pytanie o stanowisko Francji w sprawie wyznaczenia delegatów dla rozpatrzenia konfliktu mandżurskiego.	663
270	1 listopada, list ambasadora w Paryżu do ministra spraw zagranicznych Powściągliwość wobec idei zjazdu szefów dyplomacji Francji, Polski, Rumunii, Czechosłowacji i Jugosławii.	664
271	2 listopada, raport ambasadora w Rzymie Sytuacja międzynarodowa Włoch oraz sprawy mniejszościowe.	665
272	4 listopada, telegram szyfrowy ambasadora w Paryżu „Francja jest moralnie obowiązana do ofiar i nie może w dalszym ciągu ograniczać się do samej negacji” w sprawach reparacji wojennych.	669
273	4 listopada, raport komisarza generalnego w Gdańsku Zmęczenie przedsiębiorców Gdańska trudnościami politycznymi, chęć zaktywizowania kontaktów z Polską.	670
274	4 listopada, raport posła w Brukseli W Belgii nasilenie propagandy przeciwko polskim granicom zachodnim, konieczność reakcji.	672
275	6 listopada, telegram szyfrowy ambasadora w Paryżu Rozmowa z premierem Francji na temat jego podróży do USA, antypolska propaganda Niemiec w Stanach Zjednoczonych.	674

LISTA DOKUMENTÓW

276	7 listopada, notatka naczelnika Wydziału Zachodniego Rozmowa z radcą ambasady Włoch: incydent podczas procesu brzeskiego i interwencja dyplomaty włoskiego.	676
277	9 listopada, okólnik naczelnika Wydziału Organizacji Międzynarodowych Stosunek rządu polskiego i francuskiego do stowarzyszenia ds. praw mniejszości.	677
278	9 listopada, pismo szefa Biura Rozbrojeniowego Konieczność mianowania członków i wyznaczenia zadań delegacji na Międzynarodową Konferencję Rozbrojeniową oraz sprecyzowania stanowiska Polski w sprawach rozbrojenia.	678
279	9 listopada, telegram szyfrowy ministra spraw zagranicznych do ambasady w Londynie Prośba o zbadanie stanowiska rządu brytyjskiego wobec pomysłu wizyty w Londynie w celu rozmów o charakterze „ogólno-politycznym”.	683
280	11 listopada, telegram szyfrowy ambasadora w Londynie Wizyta ministra spraw zagranicznych w Wielkiej Brytanii w najbliższym czasie – pożądana.	683
281	12 listopada, raport polityczny ambasadora w Paryżu Premier Francji zadowolony z wizyty w USA, niezbędna polska akcja przeciw niemieckiej propagandzie rewizjonistycznej w Stanach Zjednoczonych.	684
282	12 listopada, notatka ministra spraw zagranicznych Rozmowa z posłem Japonii: według rządu japońskiego nie ma analogii między jego konfliktem z Chinami w Mandżurii i problemem Pomorza w stosunkach polsko-niemieckich.	687
283	13 listopada, raport ambasadora w Londynie Premier Wielkiej Brytanii: wizyta polskiego ministra spraw zagranicznych okazją do przedyskutowania problemów interesujących Polskę i Wielką Brytanię.	688
284	[po 14 listopada], materiały Wydziału Zachodniego Sprawy niemieckie (umowy polsko-niemieckie, program wschodni Rzeszy, Stahlhelm, sytuacja wewnętrzna Niemiec, „korytarz” pomorski, rewizjonizm); sytuacja wewnętrzna ZSRR.	690
285	[po 14 listopada], memorandum Wydziału Zachodniego „W polskiej racji stanu leży utrzymanie pokoju wobec konsolidacji, przez którą Państwo Polskie przechodzi w swych stosunkach wewnętrznych i zewnętrznych”.	704

LISTA DOKUMENTÓW

286	16 listopada, raport posła w Moskwie Przebieg negocjacji w sprawie zawarcia polsko-radzieckiego paktu o nieagresji.	708
287	18 listopada, notatka naczelnika Wydziału Organizacji Międzynarodowych i radcy delegacji przy Lidze Narodów Rozmowa z podsekretarzem w Sekretariacie Ligi: zamiarem Japonii przeprowadzenie operacji militarynych w Mandżurii bez względu na sankcje.	711
288	21 listopada, notatka komisarza generalnego w Gdańsku Rozmowa z Wysokim Komisarzem Ligi Narodów: aktualne problemy w stosunkach polsko-gdańskich (port d'attache, tranzyt kolejowy, agitacja przeciwko „korytarzowi” pomorskiemu).	713
289	23 listopada, pismo kierownika referatu południowego do posła w Pradze Prośba o poinformowanie Włoch o polskim zainteresowaniu sprawą mniejszości narodowych na Cyprze w celu przeciwstawienia się rewizjonizmowi.	714
290	24 listopada, raport posła w Moskwie Sprawozdanie z kolejnej fazy negocjacji w sprawie zawarcia polsko-radzieckiego paktu o nieagresji.	716
291	24 listopada, instrukcja MSZ Celem rozmów polskich i niemieckich polityków: zbadanie skłonności Niemiec do ustabilizowania stosunków z Polską, jednak bez stwarzania pozorów podejmowania negocjacji.	719
292	25 listopada, niepodpisana notatka Sekretarz generalny francuskiego MSZ podczas rozmowy z ministrem spraw zagranicznych: Polska w sprawie konfliktu w Mandżurii – po stronie Japonii, której działania zostały uzgodnione z ZSRR.	722
293	25 listopada, niepodpisana notatka Sekretarz generalny francuskiego MSZ podczas rozmowy z ministrem spraw zagranicznych: pożądana ścisła współpraca z Polską w sprawach rozbrojenia.	723
294	26 listopada, list radcy ambasady w Londynie do naczelnika Wydziału Zachodniego Zgoda Wielkiej Brytanii na wizytę w Londynie szefa polskiej dyplomacji, obawa Foreign Office przed nadaniem jej zbyt wielkiego znaczenia.	723

LISTA DOKUMENTÓW

295	27 listopada, raport szefa Biura Rozbrojeniowego	724
	Sprawozdanie z pobytu w Paryżu: konieczność kontaktu między delegacjami polską i francuską przed i w trakcie Międzynarodowej Konferencji Rozbrojeniowej w celu uzgodnienia stanowisk.	
296	27 listopada, telegram podsekretarza stanu do poselstw w Tokio i Szanghaju	729
	Informacja o deklaracji Ligi Narodów nakazującej powstrzymanie się Chin i Japonii od akcji zbrojnej w Mandżurii.	
297	30 listopada, telefonogram z rozmowy radcy delegacji przy Lidze Narodów i naczelnika Wydziału Organizacji Międzynarodowych	730
	Stanowisko Polski wobec konfliktu mandżurskiego i prób jego rozwiązania.	
298	[listopad], telegram szyfrowy ambasadora w Paryżu	731
	Zainteresowanie Rumunów polsko-radzieckimi negocjacjami w sprawie paktu o nieagresji, zamiar podjęcia przez Bukareszt równoległych pertraktacji z Moskwą.	
299	1 grudnia, telegram szyfrowy ambasadora w Paryżu	733
	„Nie zamierzam czynić starań o udział w komisji” do spraw konfliktu w Mandżurii.	
300	1 grudnia, raport posła w Moskwie	734
	Pertraktacje na temat brzmienia poszczególnych artykułów polsko-radzieckiego paktu o nieagresji.	
301	2 grudnia, okólnik naczelnika Wydziału Wschodniego	738
	„Nie jest pożądane aktywne zainteresowanie się opinii zagranicznej” negocjacjami z ZSRR w sprawie zawarcia paktu o nieagresji.	
302	3 grudnia, telegram szyfrowy ambasadora w Paryżu	739
	Trudna sytuacja z powodu zgłoszenia kandydatury Niemiec do komisji ds. konfliktu w Mandżurii.	
303	3 grudnia, notatka Wydziału Organizacji Międzynarodowych	740
	„Ponowny wybór Polski [do Rady Ligi Narodów] będzie rzeczą trudniejszą niż w 1929 r.”.	
304	3 grudnia, raport posła w Berlinie	743
	Kanclerz Niemiec: trudne położenie wewnętrzne kraju i rządu, Polska obstaje przy dotychczasowym brzmieniu tekstu traktatu handlowego.	

LISTA DOKUMENTÓW

305	4 grudnia, notatka naczelnika Wydziału Organizacji Międzynarodowych Instrukcja organizacji ukraińskich: „Powstanie niezależnej Ukrainy będzie [...] hamulcem przeciw [...] ekspansji rosyjskiej”, „wysilek wyzwolenczy narodu ukraińskiego krępuje Polska”; proponowane przeciwdziałanie.	746
306	4 grudnia, raport komisarza generalnego w Gdańsku W interesie Polski pogłębienie stosunków gospodarczych z Gdańskiem, konieczność zaostrzenia polityki wobec Wolnego Miasta z powodu antypolskiej postawy Senatu.	749
307	4 grudnia, notatka naczelnika Wydziału Zachodniego Rozmowa z posłem Niemiec: napięcie w stosunkach polsko-niemieckich wywołane problemem optantów i prawem odkupu.	751
308	5 grudnia, instrukcja ministra spraw zagranicznych dla posła w Helsinkach Duże znaczenie kontaktów z Finami w sprawach rozbrojenia, wskazana wizyta kogoś „z wybitniejszych członków delegacji finlandzkiej”.	752
309	7 grudnia, telegram szyfrowy podsekretarza stanu (z Paryża) Uznanie polityków francuskich dla polskiej taktyki w sprawie negocjacji paktu o nieagresji z ZSRR, krytyka wyników Międzynarodowej Konferencji Rozbrojeniowej w Genewie.	753
310	[przed 10 grudnia], memorandum MSZ Stanowisko Polski wobec kluczowych zagadnień bezpieczeństwa międzynarodowego i rozbrojenia uwzględniające polskie plany.	754
311	10 grudnia, niepodpisane sprawozdanie Rozmowa ministra spraw zagranicznych z premierem Wielkiej Brytanii: kryzys gospodarczy jako przyczyna skomplikowanej sytuacji międzynarodowej.	758
312	10 grudnia, niepodpisane sprawozdanie Rozmowy ministrów spraw zagranicznych Polski i Wielkiej Brytanii: polska polityka zagraniczna – stosunki z Niemcami i ZSRR, problemy rozbrojenia, kłopoty gospodarcze.	760
313	11 grudnia, niepodpisane sprawozdanie Rozmowa ministra spraw zagranicznych z królem Wielkiej Brytanii: usprawiedliwienie „egoistycznej” polityki Francji – mają „bardzo wielkie trudności”.	762

LISTA DOKUMENTÓW

- 314 11 grudnia, telegram szyfrowy ministra spraw zagranicznych (z Londynu) 763
Wrażenia z rozmów przeprowadzonych w Londynie, „przychylnie zainteresowanie” stanowiskiem Polski w sprawach międzynarodowych.
- 315 11 grudnia, notatka zastępcy naczelnika Wydziału Zachodniego 764
Rozmowa z radcą handlowym ambasady Francji: przyczyny konfliktów w stosunkach gospodarczych między Polską i Francją – sprawa koncesji dla włoskiego Fiata oraz problem zakładów w Żyrardowie.
- 316 [po 11 grudnia], niepodpisane sprawozdanie 765
Rozmowy naczelnika Wydziału Zachodniego z dyplomata-
tami brytyjskimi oraz radcą ambasady Francji w Londynie.
- 317 14 grudnia, instrukcja naczelnika Wydziału Wschodniego dla radcy 769
ambasady w Paryżu
Informacja o uzależnieniu przez Francję podpisania
paktu o nieagresji z ZSRR od podpisania go przez Polskę.
- 318 15 grudnia, notatka naczelnika Wydziału Zachodniego 770
Rozmowa z ambasadorem Francji i radcą handlowym
ambasady francuskiej: rokowania finansowe i handlowe
„doszły do martwego punktu”, problemy gospodarcze.
- 319 15 grudnia, notatka naczelnika Wydziału Zachodniego 772
Rozmowa z chargé d'affaires Wielkiej Brytanii: wizyta
szefa polskiej dyplomacji w Londynie; kontakty specja-
listów w zakresie rozbrojenia; brytyjska taryfa celna.
- 320 16 grudnia, notatka naczelnika Wydziału Zachodniego 774
Rozmowa z radcą ambasady Włoch o wizycie delegacji
Związku Legionistów Polskich we Włoszech.
- 321 16 grudnia, notatka naczelnika Wydziału Zachodniego 775
Rozmowa z chargé d'affaires Stanów Zjednoczonych
o wizycie szefa polskiej dyplomacji w Wielkiej Brytanii,
ruchu faszystowskim i sytuacji międzynarodowej.
- 322 16 grudnia, raport posła w Belgradzie 776
Efekty wizyty jugosłowiańskiego ministra spraw zagra-
nicznych w Polsce, intensyfikacja kontaktów wojsko-
wych.
- 323 18 grudnia, raport posła w Berlinie 779
Rozmowy z dyrektorem Oddziału Wschodniego MSZ
Niemiec na temat możliwości polepszenia stosunków
dwustronnych.

LISTA DOKUMENTÓW

324	18 grudnia, raport szefa Biura Rozbrojeniowego (z załącznikami) Przebieg polsko-rumuńskiej konferencji w Bukareszcie w sprawach rozbrojenia.	781
325	19 grudnia, instrukcja ministra spraw zagranicznych dla ambasadora przy Stolicy Apostolskiej (z załącznikiem) Prośba o umieszczenie na łamach prasy watykańskiej wzmianki o polskim memorandum w sprawie rozbrojenia moralnego i propagowanie planów rozbrojeniowych.	790
326	19 grudnia, niepodpisana notatka Rozmowa naczelnika Wydziału Organizacji Międzynarodowych z korespondentem „The Times” na temat sytuacji mniejszości ukraińskiej w Małopolsce Wschodniej.	793
327	21 grudnia, niepodpisana notatka Rozmowa naczelnika Wydziału Zachodniego z posłem Niemiec: problem optantów w stosunkach polsko-niemieckich.	794
328	21 grudnia, raport posła w Moskwie Stan negocjacji paktu o nieagresji i konwencji koncyliacyjnej między Polską a ZSRR.	797
329	21 grudnia, raport delegata przy Lidze Narodów (z załącznikiem) Sprawy gdańskie na forum Ligi Narodów: spór o Gdynię, port d’attache, interpretacja konwencji polsko-gdańskiej.	798
330	28 grudnia, okólnik podsekretarza stanu Wprowadzenie listy zakazów przywozu „nastąpiło w celu zapewnienia sobie dodatkowego narzędzia dla utrzymania ogólnej równowagi gospodarstwa narodowego”.	802
331	31 grudnia, raport delegata przy Lidze Narodów System wyborów do Rady Ligi Narodów.	803
332	31 grudnia, notatka zastępcy naczelnika Wydziału Zachodniego Rozmowy z posłem Niemiec: lista zakazów przywozu ma charakter ogólny i nie jest skierowana przeciwko jakimkolwiek państwom.	804
333	31 grudnia, notatka Wydziału Zachodniego Plany przyjazdu francuskiego deputowanego socjalistycznego „w związku z oczekiwanym wyrokiem w sprawie posłów opozycji”.	806
334	[1931], projekt traktatu Rozbrojenie moralne.	807

- 335 [1931], notatka Wydziału Organizacji Międzynarodowych 809
Pacyfistyczna forma memorandum na temat rozbrojenia
moralnego w celu pozyskania jak najszerszej opinii mię-
dzynarodowej.